

MULTIMEDIA DASTURLARIDAN FOYDALANGAN HOLDA DARSNI TASHKIL QILISH: NAZARIY, METODOLOGIK VA EMPIRIK TAHLIL

Sharipova Go'zal,

Samarqand davlat chet tillar instituti tayanch doktoranti

alisherguzal@icloud.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18445124>

Annotatsiya. Maqolada multimedia dasturlaridan foydalangan holda darsni tashkil qilishning nazariy, metodologik va empirik jihatlari tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining ta'lim jarayonidagi o'rni, interaktiv va vizual vositalar orqali bilimning mustahkamlanishi, o'quvchilarning faoliyatini faollashtirish mexanizmlari, pedagogik samaradorlik mezonlari va dars mazmunini integratsiyalash usullari o'rganiladi. Maqolada multimedia vositalaridan foydalanishning samaradorligini oshirishga qaratilgan metodik tavsiyalar ishlab chiqiladi. Shu bilan birga, real dars tajribalari, empirik tadqiqot natijalari va grafiklar orqali ilmiy tahlil taqdim etiladi.

Kalit so'zlar: multimedia dasturlar, interaktiv ta'lim, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, pedagogik samaradorlik, metodologik yondashuv, vizualizatsiya, mustaqil izlanish, dars rejalashtirish.

Аннотация. В статье анализируются теоретические, методологические и эмпирические аспекты организации урока с использованием мультимедийных программ. В рамках исследования изучается роль информационно-коммуникационных технологий в образовательном процессе, укрепление знаний с помощью интерактивных и визуальных средств, механизмы активизации деятельности учащихся, критерии педагогической эффективности и методы интеграции содержания урока. В статье разрабатываются методические рекомендации по повышению эффективности использования мультимедийных средств. Кроме того, представлены научный анализ на основе опыта проведения реальных уроков, эмпирических результатов исследований и графических материалов.

Ключевые слова: мультимедийные программы, интерактивное обучение, информационно-коммуникационные технологии, педагогическая эффективность, методологический подход, визуализация, самостоятельное исследование, планирование урока.

Abstract. The article examines the theoretical, methodological, and empirical aspects of organizing lessons using multimedia programs. The study explores the role of information and communication technologies in the educational process, the reinforcement of knowledge through interactive and visual tools, mechanisms for activating students' engagement, criteria for pedagogical effectiveness, and methods for integrating lesson content. The article provides methodological recommendations aimed at enhancing the effectiveness of multimedia use. Additionally, scientific analysis is presented based on real lesson experiences, empirical research results, and graphical materials.

Keywords: multimedia programs, interactive learning, information and communication technologies, pedagogical effectiveness, methodological approach, visualization, independent research, lesson planning.

Kirish. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) va multimedia dasturlari XXI asr pedagogik jarayonining ajralmas qismi hisoblanadi. Ular darslarni interaktiv, vizual va metodologik jihatdan boyitadi, o'quvchilarning diqqatini jalb qiladi, murakkab tushunchalarni tushuntirishni osonlashtiradi va bilimlarni mustahkamlash imkonini beradi.

Pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, multimedia dasturlaridan foydalangan holda darslarni rejalashtirish nafaqat texnologik jihatdan, balki **metodologik yondashuv**

nuqtai nazaridan ham muhimdir. Masalan, o'quvchilarning yosh xususiyatlari, bilim darajasi va texnologiyalarga tayyorgarligi hisobga olinishi kerak.

Adabiyotlar tahlili. Multimedia dasturlaridan ta'lim jarayonida foydalanish masalasi zamonaviy pedagogika va ta'lim texnologiyalari sohasida keng yoritilgan. Mayer (2009) va Clark & Mayer (2016) multimedia asosida o'qitishning kognitiv samaradorligini ilmiy jihatdan asoslab bergan bo'lsa, Pavlova (2019) va Karimova (2021) interaktiv metodlar va multimedia vositalarining dars samaradorligini oshirishdagi rolini ta'kidlaydi. UNESCO (2020) tavsiyalarida esa AKTdan foydalanish ta'lim sifatini oshirishning muhim omili sifatida ko'rsatiladi. Ushbu tadqiqotlar multimedia vositalarining nazariy va amaliy ahamiyatini tasdiqlaydi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda tahliliy, tavsifiy va empirik metodlardan foydalanildi. Multimedia dasturlaridan foydalangan holda o'tkazilgan darslar kuzatilib, ularning pedagogik samaradorligi qiyosiy tahlil qilindi. Shuningdek, dars jarayonida interaktiv vositalarning ta'siri empirik ma'lumotlar asosida baholandi. Tadqiqot natijalari grafik va amaliy misollar orqali umumlashtirildi.

Tahlillar va natijalar. 1. Multimedia dasturlarining pedagogik salohiyati. Multimedia dasturlari pedagogik jarayonda bir necha asosiy vazifani bajaradi:

Bilimning vizualizatsiyasi: diagramma, grafik, animatsiya va video yordamida murakkab tushunchalarni tushuntirish.

Interaktivlik: o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash va darhol feedback olish.

Ko'p modalik yondashuv: audio, video va matn birlashtirilgan holda ta'lim materialini taqdim etish.

Individualizatsiya: o'quvchilar o'z tezligida o'rganishi, qo'shimcha materiallardan foydalanishi.

Kengaytirilgan tahlil: Vizualizatsiya orqali murakkab tushunchalar osonroq o'zlashtiriladi. Interaktivlik o'quvchilarni faol ishlashga rag'batlantiradi. Multimedia yordamida individual va guruh ishlari uyg'unlashadi, dars samaradorligi ortadi.

Real dars misoli: Fizika darsida "Harakat qonunlari" mavzusini animatsion video orqali tushuntirish. Biologiya darsida hayvonlar anatomiyasini 3D modellar bilan ko'rsatish.

2. Pedagogik metodlar va multimedia integratsiyasi

Multimedia vositalarini samarali qo'llash uchun quyidagi tamoyillar mavjud:

Ta'limiy maqsad bilan uyg'unlik: multimedia vositalari darsning pedagogik vazifasini qo'llab-quvvatlashi kerak.

O'quvchilarning imkoniyatlari: yosh, bilim darajasi va texnologiyalarga tayyorgarlik hisobga olinadi.

Interaktivlik darajasi: guruh ishlari, viktorinalar va muhokamalar qo'llaniladi.

Interaktiv darslar o'quvchilarning mustaqil izlanish va ijodiy faoliyatini rivojlantiradi. Multimedia vositalari sinfdagi faoliyatni faollashtiradi va o'quvchilarning bilimni mustahkamlash imkonini oshiradi. Multimedia yordamida dars tashkil etish quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

Darsni rejalashtirish: multimedia vositalari darsning qaysi bosqichida ishlatilishini aniqlash.

O'quv materialini integratsiyalash: matn, rasm, audio va video resurslarni uyg'unlashtirish.

Interaktiv vazifalarni joriy etish: testlar, viktorinalar va guruh muhokamasi orqali bilimni mustahkamlash.

Monitoring va baholash: multimedia vositalari yordamida bilim darajasini va dars samaradorligini baholash.

Empirik tajriba: Matematika darsida interaktiv grafiklar yordamida tenglamalar yechimi ko'rsatiladi. Tarix darsida vaqt chizig'i va animatsion xaritalar yordamida voqealar ketma-ketligi vizual tarzda tushuntiriladi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra: **PowerPoint va Prezi** vizual tushuntirishlar uchun samarali. **Kahoot va Quizizz** viktorinalar orqali bilimni mustahkamlash imkonini beradi. Masofaviy darslar uchun **Zoom va Moodle** platformalari samarali vositalardir.

Kengaytirilgan tahlil: Multimedia dasturlari o'quvchilarning mustaqil izlanish, ijodiy fikrlash va guruh ishida faoliyatini rag'batlantiradi. Darsning metodologik samaradorligi ortadi va pedagogik jarayon optimallashtiriladi.

Ushbu tadqiqot natijalari ko'rsatdiki, multimedia dasturlaridan foydalangan holda darslarni tashkil qilish pedagogik jarayonni sezilarli darajada interaktiv, vizual va metodologik jihatdan boyitadi. Multimedia vositalari murakkab tushunchalarni tushuntirish, o'quvchilarning diqqatini jalb qilish va bilimni mustahkamlash imkoniyatini yaratadi. Shu bilan birga, ularning qo'llanilishi pedagogik jarayonni individualizatsiya qilish va guruh ishlari orqali o'quvchilarning ijodiy va mustaqil faoliyatini rag'batlantirish imkonini beradi.

Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, multimedia dasturlarining samarali qo'llanilishi quyidagi pedagogik afzalliklarni beradi:

Bilimning vizualizatsiyasi va interaktivligi: Diagrammalar, animatsiyalar va videolar murakkab mavzularni tushuntirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Bu o'quvchilarning mavzuni tushunish tezligini oshiradi va dars jarayonida qiziqishni rag'batlantiradi.

O'quvchilarning mustaqil izlanishi va ijodiy faolligi: Multimedia vositalari orqali o'quvchilar o'z mustaqil izlanishlarini olib borish, qo'shimcha manbalardan foydalanish va ijodiy vazifalarni bajarish imkoniga ega bo'ladi. Bu esa o'quv jarayonida o'zini anglash va mustaqil fikrlashni rivojlantiradi.

Pedagogik samaradorlikning oshishi: Darsni multimedia vositalari yordamida rejalashtirish va olib borish, o'quvchilarning bilim darajasini samarali nazorat qilish, test va viktorinalar orqali bilimni mustahkamlash imkonini beradi. Shu bilan pedagogik jarayon optimallashtiriladi.

Guruh va individual ishlarning uyg'unligi: Multimedia dasturlari guruh ishlari, muhokamalar va jamoaviy loyihalarni samarali amalga oshirish imkonini beradi. Shu tarzda, o'quvchilar o'zaro hamkorlikni rivojlantiradi va darsdagi ijtimoiy faoliyatni oshiradi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari ko'rsatadiki, multimedia dasturlarining qo'llanilishi nafaqat texnologik jihatdan, balki **metodologik va nazariy asosda ham** pedagogik jarayonni boyitadi. Ular dars mazmunini yaxshilash, ta'limiy maqsadlarni aniq belgilash va o'quvchilarni faol ishtirok etishga rag'batlantirish imkonini beradi.

O'qituvchilar darslarni rejalashtirayotganda multimedia vositalarining pedagogik samaradorligini hisobga olgan holda, har bir vositaning maqsad va vazifaga mosligini tahlil qilishi zarur.

Multimedia vositalarini qo'llashda o'quvchilarning yosh, bilim darajasi va texnologiyalarga tayyorgarlik darajasi hisobga olinishi kerak.

Darslarni interaktiv va ko'p modalik tarzda tashkil qilish, test va viktorinalar orqali bilimni mustahkamlash pedagogik samaradorlikni oshiradi.

Multimedia dasturlari yordamida o'quvchilarning mustaqil izlanish va ijodiy faoliyatini rag'batlantirish, ularning tanqidiy va analitik fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi.

Xulosa. Xulosa sifatida aytish mumkinki, multimedia dasturlaridan foydalangan holda darslarni tashkil qilish **zamonaviy pedagogik jarayonning ajralmas qismi** hisoblanadi. Bu yondashuv nafaqat o'quv jarayonini boyitadi, balki o'quvchilarning bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bois, har bir ta'lim muassasasi va o'qituvchi darslarda multimedia dasturlarini **metodologik asoslangan va strategik yondashuv bilan qo'llashni** maqsad qilishi lozim.

Multimedia dasturlaridan foydalangan holda darsni tashkil qilish pedagogik jarayonni interaktiv, vizual va metodologik jihatdan samarali qiladi. Bunday yondashuv:

O'quvchilarning diqqatini jalb qiladi;

Murakkab tushunchalarni tushuntirishni osonlashtiradi;

Mustaqil izlanish va ijodiy faoliyatni rag'batlantiradi;

Ta'lim samaradorligini oshiradi.

Shuning uchun, darslarni multimedia vositalari yordamida rejalashtirish zamonaviy ta'lim standartlariga moslashish va pedagogik jarayonni optimallashtirish uchun zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Pavlova L. Multimedia in Education: Theoretical and Practical Aspects. – Moscow, 2019.
2. Karimova N. Interaktiv metodlar va multimedia vositalari. – Toshkent, 2021.

3. Mayer R.E. Multimedia Learning. – Cambridge, 2009.
4. Clark R.C., Mayer R.E. E-Learning and the Science of Instruction. – San Francisco, 2016.
5. UNESCO. ICT in Education Guidelines. – Paris, 2020.
6. Anorqulov S.I. Pedagogika va multimedia texnologiyalari. – Toshkent, 2020.
7. Mamadjanova I.R. Ta'limda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari. – Toshkent, 2021.

